

**PRIMJENA OBITELJSKOPRAVNIH
MJERA ZA ZAŠTITU DOBROBITI
DJECE TE ZASNIVANJE
POSVOJENJA BEZ PRISTANKA
RODITELJA. ISTRAŽIVANJE
ISKUSTVA IZ PRAKSE**

Dubravka Hrabar, Aleksandra Korac

Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003., 149 str.

Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanje posvojenja bez pristanka roditelja. Istraživanje iskustva iz prakse jedna je od rijetkih publikacija koja je nastala kao rezultat istraživanja u praksi znanosti obiteljskog prava, kao i pravne znanosti u cjelini. Publikacija je (kao i samo istraživanje) rezultat sinteze rada dviju profesorica Katedre obiteljskog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu kao neposrednih nositeljica cijeloga projekta, te Ministarstva rada i socijalne skrbi. Povod ovakvom istraživanju bila je stalna želja za provjerom primjene normativnih rješenja u praksi, konkretno nastojanje da se utvrdi broj zasnovanih posvojenja u Republici Hrvatskoj tijekom 2001. godine, te pokušaj da se odgovori na pitanje zašto je taj broj prilično malen u odnosu na velik broj zahtjeva potencijalnih posvojitelja.

Iako se ubrzo nakon provedenog istraživanja promijenilo obiteljsko zakonodavstvo (u srpnju 2003.), ta činjenica ne umanjuje značaj istraživanja; u samoj publikaciji na više mjesta autorice upućuju na potrebu izmjena obiteljskog zakonodavstva, a sve zbog bolje zaštite prava i interesa djece. Tako je ovo istraživanje, kao i publikacija kao njegov krajnji i vidljivi rezultat, ocjena postojeće situacije, ali i svojevrsan alarm i poticaj ne samo normativnim promjenama već kvalitetnijoj primjeni prava.

Sama publikacija sadržajno je podijeljena na šest dijelova. Nakon uvoda detaljno su objašnjene tri mjere za zaštitu osobnih interesa djeteta, odnosno mjera nadzora nad roditeljskom skrbi, mjera oduzimanja roditelju prava da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja, te najteža - mjera oduzimanja roditeljske skrbi. Nakon svake mjere dan je i tablični prilog koji se odnosi na pojedinu mjeru. Peti dio odnosi se na djecu pod skrbi ništvom smještenom u domu, dok posljednji, šesti dio objašnjava institut posvojenja (također uz odgovarajuće tablične priloge). Na kraju publikacije nalazi se i prilog koji čini pet upitnika po kojima je istraživanje i provedeno.

Uvodni dio sadrži razloge za provođenje istraživanja, kratku analizu postojećeg stanja, te ciljeve i plan istraživanja koje je provedeno u suradnji i uz pomoć centara za socijalnu skrb, te domova za djecu. Njihovi djelatnici ispunjavali su upitnike u razdoblju od ožujka do studenog 2002. godine (a sve s obzirom na stanje spisa iz 2001. godine), te je ukupno obuhvaćeno 595 djece. Napominjemo da je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku centara za socijalnu skrb, a neki od ispitanih subuzoraka mali su u odnosu na populaciju koju predstavljaju. Bez obzira na to, ovo istraživanje svakako je koristan doprinos rijetkim istraživanjima u pravu, a ujedno i temelj za provođenje nekih drugih, sličnih istraživanja.

Nadzor nad roditeljskom skrbi prva je mjera (i najblaža) o kojoj je provedeno istraživanje. Detaljno su obrazloženi svi elementi upitnika (koji su i tablično prikazani), a primjećuje se velika razlika između pojedinih centara za socijalnu skrb prilikom izricanja ove mjere, što svakako pokazuje razlike u shvaćanju važnosti i potrebe izricanja mjere nadzora. Već ovdje autorice ističu zabrinjavajući i vrlo visok postotak pitanja na koja u upitniku nije odgovoreno, iz čega slijedi da su podaci u

spisima, odnosno u rješenjima koja donose centri za socijalnu skrb nedostatni.

Drugačiji, represivni karakter ima mjera oduzimanja roditelju prava da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja. I u ovom su dijelu potanko objašnjeni svi elementi upitnika, odnosno tabličnog prikaza. Autorice upozoravaju na određene nedostatke, ne samo u pitanju primjene nego i normativne, te uz to daju i svoje prijedloge *de lege ferenda*. U tom smislu je novim obiteljskim zakonodavstvom za izricanje ove mjere određena nadležnost izvanparničnog suda (umjesto centara za socijalnu skrb), a sve u skladu sa zahtjevima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, prema kojoj se građanima jamči da će o njihovim građanskim pravima odlučivati nepristrano tijelo u sudskom postupku. Prema neslužbenim podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi ta mjera je 2002. godine bila izrečena u 531 slučaju, a da se radi o izuzetno teškim oblicima ugrožavanja djetetovih prava, govori i podatak da je samo u 75 slučajeva roditelju vraćeno pravo da živi sa svojim djetetom i da ga odgaja. I ovdje se upozorava na visok stupanj različitosti prilikom izricanja ove mjere između pojedinih centara za socijalnu skrb. Novu sudsku praksu u tom pogledu treba tek vidjeti.

Najteža mjera za zaštitu osobnih interesa djeteta mjera je oduzimanja roditeljske skrbi. Novim obiteljskim zakonodavstvom (2003.) nastojala se poboljšati primjena te mjere, a promijenjen joj je i naziv u - *lišenje roditeljske skrbi*. I ovdje je potvrđena vrijednost provedenog istraživanja, budući da je mnoštvo sugestija i prijedloga *de lege ferenda* o kojima autorice pišu našlo svoje mjesto u novom obiteljskom zakonodavstvu. Osim centra za socijalnu skrb, kojemu je sada dužnost prijaviti okolnosti koje upućuju na primjenu te mjere, ovu mogućnost, osim roditelja, ima i dijete (što je novina), te sud po službenoj dužnosti. Novina je i dužnost postavljanja posebnog skrbnika

djetetu. Ono što se javlja kao problem je veliki postotak (50,7%) nepoznavanja pravne situacije od strane djelatnika za socijalnu skrb koji su ispunjavali upitnike o stavljanju djece pod skrbništvo.

Upravo pitanje *djece pod skrbništvom smještene u domu* tema je petog dijela publikacije. Sinteza je to kratkog objašnjenja instituta skrbništva za maloljetne osobe, a obuhvaćeno je 92 djece smještene u jedan od četiri doma za djecu u kojima je provedeno istraživanje ("Klasje" u Osijeku, "Alojzije Stepinac" u Brezovici, dom za djecu Caritasa Nadbiskupije zagrebačke u Zagrebu, te "Maestral" u Splitu). Primjećujemo da je u upitniku ostalo mnogo neodgovorenih pitanja o razlozima smještaja u dom, i o tome tko je skrbnik djetetu, iz čega je moguće zaključiti da osobe koje rade u tim domovima ne razumiju osnovne institute obiteljskopravne zaštite djece. Zabrinjavajući je i podatak da je više od polovice djece koja se nalaze u domskom smještaju starije od deset godina, uz podatak da je više od polovice u domskom smještaju dulje od tri godine. Opravdana je stoga ocjena autorica da je kvaliteta obiteljskopravne zaštite djece dvojbena.

Posljednji, šesti dio odnosi se na *posvojenje*. Iako je ovaj institut novim obiteljskim zakonodavstvom značajno izmijenjen, pri čemu osobito mislimo na ukidanje dva oblika posvojenja, rezultati istraživanja svakako će se i nadalje koristiti pri ocjeni postojeće prakse i mogućnosti njezina poboljšanja. Naime, brojke koje se odnose na Republiku Hrvatsku ukazuju na velik nesrazmjer između broja djece smještene u domovima i broja djece koja se godišnje posvajaju. Iako je, ako je moguće, potrebno očuvati obiteljsku zajednicu i odnos djece i njihovih bioloških roditelja, ipak se može zaključiti da je velik broj djece predugo smješten u domovima, te da se na taj način zapravo prednost daje pravu na roditeljsku skrb (pa i onda kad roditelji dugo uopće ne brinu za dijete, ne po-

sjećuju ga i sl.) umjesto pravu djeteta na život u obitelji (koje bi se posvojenjem omogućilo). I ovdje smatramo potrebnim podsjetiti na relativno raznoliku praksu od centra do centra za socijalnu skrb vezanu uz prethodni boravak djeteta kod budućih posvojitelja.

Na kraju podsjećamo i na *Prilog* koji sadrži pet upitnika (svaki s oko 20 pitanja), iz kojih možemo precizno utvrditi sadržaj pitanja temeljem kojih je istraživanje provedeno.

Primjena obiteljskopравnih mjera za zaštitu dobrobiti djece te zasnivanje posvojenja bez pristanka roditelja - istraživanje iskustva iz prakse izuzetno je vrijedna publikacija zasnovana na relevantnim istraživanjima (ne)primjene pravnih propisa u praksi. Upravo takva istraživanja rijedak su primjer ne samo u znanosti obiteljskog prava nego i pravne znanosti u cjelini. Nadamo se da će ovaj primjer biti putokaz i drugim istraživanjima, a sve radi boljeg shvaćanja i procjene zbiljske situacije, odnosno stanja u praksi, kako bi i eventualne normativne promjene bile rezultat stvarnog stanja i mogućnosti, ali i potrebe za stalnim poboljšanjem mogućnosti primjene normi.

Ivana Milas

VIŠE OD ZADANOGA. ŽENE U CRKVI U HRVATSKOJ U 20. STOLJEĆU

s. Rebeka Jadranka Anić

Split: Franjevački institut za kulturu mira, 2003., str. 502

Knjiga *Više od zadanoga. Žene u Crkvi u Hrvatskoj u 20. stoljeću* s. Rebeke Anić

iznimno je važna knjiga i to zbog nekoliko razloga. Najprije zbog činjenice da je to prva ozbiljna studija u Hrvatskoj o položaju žena u Crkvi. Riječ je o knjizi koja je ključna ne samo za razumijevanje odnosa među rodovima unutar Crkve nego i za razumijevanje i prošlosti i suvremenosti hrvatskoga društva.

Sestra Rebeka, naime, proučava položaj žena u Crkvi u Hrvatskoj kroz cijelo 20. stoljeće. Nakon što pročitate ovu knjigu, a poznata vam je povijest promjena položaja žena u društvu općenito, postaje vam jasnija razlika između hrvatskog i zapadnih, preciznije rečeno, postindustrijskih moderniziranih društava.

Citirajući brojne izvore, s. Rebeka u ovoj knjizi pokazuje koliko je konceptualizacija žene i njezine društvene uloge unutar Crkve u Hrvatskoj daleko od konceptualizacije žene u razvijenim društvima. Posljedično vam postaju jasni i razlozi zbog kojih se u Hrvatskoj teško mogu shvatiti procesi koji se odvijaju u razvijenim zapadnim društvima, odnosno sve poteškoće oko uključivanja Hrvatske u te procese.

Sestra Rebeka, naime, konstatira da je ženski katolički pokret «samo u jednom kratkom razdoblju», i to na samom početku dvadesetih godina 20. stoljeća, «imao obilježja svojstvena ženskom pokretu» (Anić, 2003., 438) koji je pridonio većem uključivanju žena u obrazovne procese i tržište rada. Dakle, samo te dvije godine u cijeloj povijesti Crkve u Hrvatskoj se tzv. «Hrvatska katolička ženska sveza» kroz svoj časopis *Ženska misao* borila «za aktivno i pasivno pravo glasa za žene, pravo žena na obrazovanje, za jednake mogućnosti pri zapošljavanju i djelovanju u društvu» (Anić, 2003., 438), odnosno za ravnopravnost žena u društvu. U svim ostalim razdobljima, uključujući i razdoblje nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj, pitanja društvenog položaja žena smatraju se opasnim za obitelj, a time i za Crkvu i društvo.